

Mező András alezredes:

A BIZTONSÁG VIZSGÁLATA ÚJ, SZOKATLAN MEGKÖZELÍTÉSSEL

A Biztonsági tanulmányok című kötetéről

A fenti címmel, *Új fogalmi keretek és tanulságok a visegrádi országok számára* alcímmel megjelent könyvet Marton Péter, Balogh István és Rada Péter írta, és az Antall József Tudásközpont adta ki 2015-ben. A könyvet öröm kézbe venni, jól olvasható, rendkívül tetszetős kivitelű, az ábrák, táblázatok elhelyezése pontos, éppen a vonatkozó szövegek mellett vannak; az elvontabb biztonságpolitikai értékeléseket mindig hatásos példákkal teszük érthetővé a szövegtől jól elkülönülő vignetták.

A könyv stílusa rendkívül lendületes, magával ragadó, helyenként már szenvedélyesen egyéni. Különösen a régi – a szerzők felfogása szerint – megmerevedett biztonságpolitikai kereteket bíráló részek sikerültek szokatlanul éles, csipős hangvételűre. A kötetben használt szakkifejezések és terminológiák újszerűek, és gyakran szakítanak a biztonságpolitika eddig megszokott nyelvezetével. Ez természetes, hiszen a könyv új elméleti alapokat és fogalmi kereteket igyekszik elénk tárni, és a szerzők ehhez nem érezhették megfelelőnek a megkopott kifejezéseket. Sokszor segített volna azonban a megértésben, ha konzervatívabban bánnak a széleskörűen ismert és a szakma által már elfogadott fogalmakkal.

Az első rész áttekinti Barry Buzan, Ole Waever és Jaap de Wilde elméletét a biztonságiasításról és a biztonsági komplexumokról, egyben új és érdekes kísérletet tesz a biztonsági tanulmányok megújítására, friss dimenzió nyitására, mely alkalmasabb kereteket rajzol fel elemzések készítésére. A könyv fő gondolata a koppenhágai iskola nagymestereinek tanítására alapozott és azt meghaladó (megszüntette megőrző) új elméleti alapok lerakása. Rendkívül érdekes volt olvasni ezt a kritikus hangú, az eddigi elméletet megkérdőjelező, bár még kiforratlannak tűnő tézist. Kimondottan e fejezet miatt újraolvastam Buzanék sokszor említett munkáját, és ezt szívből ajánlom mindenkinek, mielőtt új elméletet alkot, vagy e könyv olvasásába kezd, ugyanis a kötet számos alkalommal elhamarkodottan tulajdonít olyan gondolatokat a koppenhágai iskola képviselőinek, melyeket eredeti írásuk nem támaszt alá.

A könyv teljes ismertetése meghaladná e recenzió kereteit, és természetesen magam sem vállalkoztam erre. De talán nem veszem el senki kedvét az olvasástól, ha fejezetenként rámutatok a klasszikusok és e könyv szerzőinek teóriái közötti alapvető eltérésekre. Buzan és kollégái számára az állam képezte elemzéseik alapvető tárgyát a biztonság öt szektorában, és ezek közül a katonai szektort egyáltalán nem tekintették a biztonság kitüntetett dimenziójának. Alapvető elemzési keretük a regionális biztonságpolitikai komplexum volt, melyben a szereplők kölcsönös biztonsági függésben vannak. A fiatal magyar szerzők sokkal bátrabban operálnak a nem állami szereplőkkel, és már nem az országok közvetlen környezetében, a régióban találják meg saját elemzési kereteiket, hanem az úgynevezett „kérdésspecifikus biztonsági komplexumokban” – ezzel nagyon széles alapokra helyezték a biztonságot. Egy ilyen komplexumba beletartozhat bármi, ami – adatokkal alátámasztható módon – egy adott kérdéssel kapcsolatban áll; ezzel a könyv gyakorlatilag elhalványítja a biztonság értelmét. Egy-egy szereplő ugyanis nemcsak egyetlen komplexumhoz tartozik, hanem szinte min-

den egyes biztonsági kérdés mentén más és más komplexum tagja is lehet, és mindegyik komplexumban eltérő viszonyok és dinamikák valósulnak meg. A szereplők – melyek nem feltétlenül állami szereplők – egy része hatást fejt ki, míg a többiek elszenvedik azt, vagy, ahogy a könyv fogalmaz, a fenyegetések „forrásától” a „felső folyáson” át a „hordozókon” keresztül jut el az „alsó folyás menti területek”-re a biztonsági hatás, azokhoz az országokhoz, amelyek érdemben már nem tudják befolyásolni azokat, legfeljebb „terelni”.

A könyv második része az így felrajzolt kereteket bontja, fejt ki részletesen, és olyan biztonsági komplexumokat rajzol fel, mint a gazdasági-biztonsági, a társadalmi, a környezeti és a közegészségügyi biztonsági komplexum. Maguk Buzanék is vizsgálták ezt a tartományt. Ők „homogén vagy szektorspecifikus biztonsági komplex”-nek nevezték, és arra a következtetésre jutottak, hogy a számukra alapvető tárgy, az állam nem vizsgálható jól a biztonsági szektorok elkülönítésével, ezért igyekeztek egybefüggő keretek közé vonni a különféle dimenziókat. A fiatal magyar szerzők is elismerik, hogy a világgazdaság mint kérdésspecifikus biztonsági komplexum gyakorlatilag az egész világot egyetlen nagy interdependens rendszerré teszi, mely elemzésre nem igazán alkalmas. Sőt a környezeti biztonsági komplexumok természetüknél fogva nem biztosítanak tartós (megfigyelhető és valamilyen mintázatot, szabályszerűséget felmutató) elemzési kereteket. A könyv három ilyen környezeti komplexumot említ: a csernobili nukleáris katasztrófa, az Eyjafjallajökull vulkán hamufelhője és a tiszai ciánszennyezés által létrejött komplexumokat. Mindegyik komplexum relatíve rövid ideig létezett, és nem igazán lehet működésükből következtetéseket levonni.

A harmadik rész a katonai terület (hírszerzés), a terrorizmus és a kiberbiztonság fenyegetéseit és a fenyegetéseken keresztül kialakuló biztonsági komplexumokat írja le. Ez az elemzési szint globális, azaz döntően csak a nagy- és szuperhatalmak esetében jelent valóban hasznos fókuszot. A világ legtöbb országa számára az ilyen tág keretek (pl. „terrorizmus globális közege”) nem igazán érzékelhetők, noha a szerzők igyekeztek mindig a Magyarország számára adekvát dimenzióban, a visegrádi térségre érvényes közegben tartani gondolataikat.

A könyv negyedik része foglalja össze azokat a tanulságokat, melyek közvetlenül használhatóak az országgal kapcsolatos elemzések során. Magyarország gyengén kapcsolódik az ún. globális biztonsági komplexumhoz, és számos „kérdésspecifikus biztonsági komplex”-hez való kapcsolódása megkérdőjelezhető, illetve jelenléte ezekben a komplexekben „nem igazán mérhető”. A szerzők ugyanakkor nagyon helyesen ismerik fel, hogy a halvány globális kapcsolatok ellenére is alapvető elvárás egy olyan viszonylagosan fejlett és magas jövedelmű országgal szemben, mint Magyarország, hogy ne csak fogyasztója legyen a globális közjavaknak, hanem hozzájárulója is a nemzetközi tehermegosztásnak. Fontos tanulság ez számunkra: függetlenül attól, hogy mekkora hatást gyakorol(hat) Magyarország a globális biztonságra, a nemzetközi tehermegosztásban részt venni nemcsak közvetlen érdek, hanem elvárás és büszkén vállalt értékünk is.

Ajánlom a könyvet azoknak a szakembereknek, képzett olvasóknak és nem utolsósorban egyetemi hallgatóknak, akik nem elégszenek meg a kérdéskört illetően az alapfokú ismeretekkel; akik mélyebben kívánják érteni a biztonságpolitika elméletét, és módszertani felkészültségüket kívánják gazdagítani. A kötet azoknak szól, akik szakítani kívánnak a sablonos biztonsági megközelítésekkel, és új, szokatlan perspektívából is látni, vizsgálni szeretnék a biztonsági problematikáját.

Marton Péter – Balogh István – Rada Péter: Biztonsági tanulmányok. Új fogalmi keretek és tanulságok a visegrádi országok számára. Antall József Tudásközpont, Budapest, 2015. (ISBN 978-615-80092-9-4)